

УДК 330:631.1

Матвеева М.П., к.е.н. ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПІДПРИЄМСТВА: ЕКОНОМІЧНА ТА ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА**

Проаналізовано тенденції зміни ефективності виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах Львівської області у пореформений період. Розглянуто економічну та екологічну складові ефективності. Запропоновано використання економіко-екологічної ефективності як узагальнюючого показника для аналізу ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: ефективність, економіко-екологічна ефективність, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства завжди було актуальним питанням. Внаслідок проведених реформ в аграрному секторі зменшились кількість сільськогосподарських підприємств, площі сільськогосподарських угідь, поголів'я тварин, внесення органічних і мінеральних добрив, обсяг капітальних вкладень. В підсумку ефективність сільськогосподарського виробництва знизилась. Об'єктивний аналіз ефективності в порівнянні з передовими виробниками сільськогосподарської продукції ускладнюють існуючі методологічні розбіжності у використанні показників ефективності вітчизняними та зарубіжними підприємствами.

Аналіз останніх досліджень. Питання ефективності сільськогосподарського виробництва висвітлені в працях Андрійчука В.Г., Гайдуцького П.І., Лукінова І.І., Месель-Веселяка В.Я., Пасхавера Б.Й., Саблука П.Т., Шпичака О.М. та ін. Проте ці дослідження більше присвячені вивченню економічної ефективності та частково дотичні до соціальної складової ефективності. На нашу думку, власне екологічна складова ефективності потребує детального дослідження, оскільки проблема оптимальної взаємодії економічної та екологічної складових розвитку сільськогосподарських підприємств з врахуванням особливостей їх діяльності в умовах становлення ринкової економіки залишається невирішеною.

Мета статті. Аналіз ефективності використання сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах. Обґрунтування необхідності врахування екологічного аспекту для об'єктивного визначення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу. Ефективність сільськогосподарського виробництва характеризується специфічними для цієї галузі показниками: продуктивності (урожайність, продуктивність тваринництва) і забезпеченості (виробництво зерна на душу населення, державна закупівля сільськогосподарської продукції). Ефективність використання сільськогосподарських угідь можна проаналізувати на основі зміни обсягу виробництва валової продукції. У сільськогосподарських підприємствах Львівської області впродовж 2000-2010 рр. спостерігається тенденція зростання цього показника (рис. 1). Також слід відмітити, що ефективність використання сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах змінюється зонально. Найбільш інтенсивно використовуються землі зон Лісостепу (4943 грн./га) та Карпат (Прикарпаття) (без Стрийського району - 4884 грн./га, у Стрийському районі - 12481 грн./га). Вищі показники виробництва валової продукції рослинництва у зоні Полісся пов'язані з ростом площ вирощування зернових та технічних культур. Кращі показники галузі тваринництва у зонах Лісостепу та Карпат зумовлені нарощуванням виробництва у птахівництві та свинарстві. Загальнообласний показник ефективності використання земель зріс з 2000 року по 2010 рік у 6,24 рази, в тому числі у рослинництві – 4,3 рази, тваринництві – 9,26 рази. Позитивним є більший ріст продукції тваринництва, що відповідає вимогам спеціалізації.

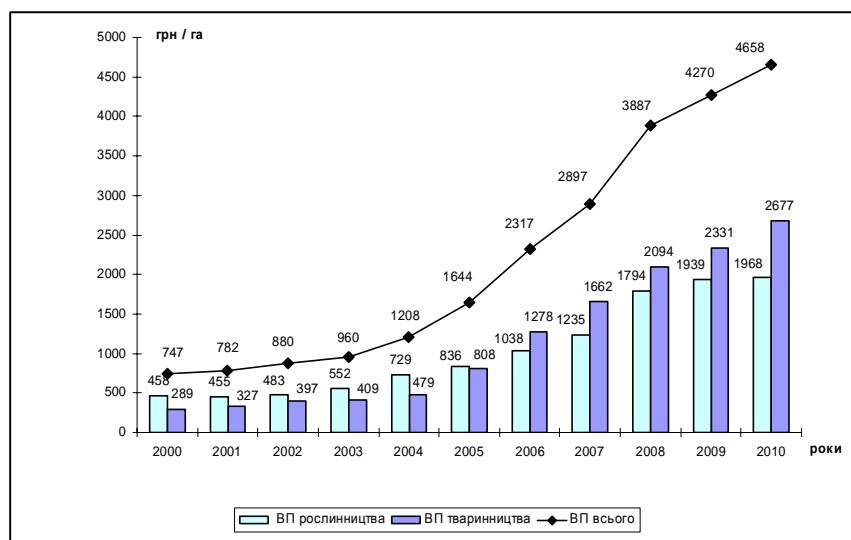

Рис. 1. Зміна виробництва валової продукції у сільськогосподарських підприємствах Львівської області у 2000-2010 р.р.*

*Джерело: розраховано на основі [4]

Слід зазначити, що показники ефективності рослинницької і тваринницької галузей у сільськогосподарських підприємствах також залежать від державної підтримки (табл. 1). Особливо потребує цієї підтримки галузь

тваринництва. У 2010 році в державній підтримці за рахунок бюджетних дотацій та податку на додану вартість частка за ВРХ склала відповідно 46% і 12%, за свиней – 32% і 31%, молоко – 15% і 27%.

Таблиця 1.

Показники ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах (у порівняльних цінах 2005 року)*

Показники	Всього		Рослинництво		Тваринництво	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Валова продукція, млн. грн.	1048,7	1097,7	476,3	464,7	572,4	633,0
Державна підтримка, млн. грн.						
- бюджетні дотації	15,5	13,9	7,0	8,8	8,5	5,1
- за рахунок ПДВ	14,9	30,5	2,0	4,8	12,9	25,7
Прибуток, збиток (-), млн. грн.	251,2	336,9	278,8	333,3	-27,6	3,6
у т.ч. без державної підтримки	220,8	292,5	269,8	317,5	-49,0	-28,1
Рентабельність, %	22,4	27,6	37,1	39,6	-7,6	0,7

*Джерело: розраховано на основі [3, 4]

Показники, за допомогою яких характеризують ефективність діяльності сільськогосподарського підприємства чи ефективність сільськогосподарського виробництва, враховують лише економічні результати та частково соціальну складову. На нашу думку, важливим аспектом ефективності є екологічний чинник. Зростання прибутковості виробництва у сільськогосподарських підприємствах свідчить про економічну ефективність господарської діяльності. Для аналізу екологізації діяльності слід розглядати поняття екологічної ефективності, при якій висока прибутковість може свідчити про нераціональне використання природних ресурсів. Також, оскільки сільськогосподарське підприємство є відкритою системою, то доречно враховувати збитки, які воно несе, внаслідок шкоди нанесеної ззовні і які мали б бути йому відшкодовані. В залежності від загального екологічного стану території, на якій здійснює діяльність сільськогосподарське підприємство, залежить і потенційна можливість вирощувати екологічно чисту продукцію. З'являється категорія додаткових затрат, наприклад, на покращення якості ґрунтів, на закупівлю кращого, стійкішого до негативних впливів насінєвого матеріалу. Але крім того, з'являються втрати, наприклад, менший дохід через нижчу якість продукції, яка спричинена зовнішніми негативними екологічними показниками довкілля.

При аналізі економічної ефективності сільськогосподарського виробництва розглядають показники урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин, продуктивності праці та трудомісткості, собівартості 1 ц продукції, прибутку на 1 ц і на 1 га, рентабельності, норми прибутку тощо. Враховуючи необхідність переходу до сталого розвитку в

умовах ринкового середовища, в якості узагальнюючого показника для аналізу ефективності господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, на нашу думку, доцільно розглядати економіко-екологічну ефективність, яка може бути представлена наступною формулою:

$$E_{\text{економіко-екологічна}} = \frac{D_z + D_e + D_n + D_{tr} + D_{dz}}{Z_z + Z_e + Z_n + Z_{tr} + Z_6} \quad /1/$$

де, D_z – дохід від звичного сільськогосподарського виробництва;

D_e – дохід від екологічного сільськогосподарського виробництва;

D_n – дохід від послуг населенню;

D_{tr} – дохід від туристично-рекреаційної діяльності;

D_{dz} – дохід від продажу дозволів на забруднення;

Z_z – затрати на ведення звичного сільськогосподарського виробництва;

Z_e – затрати на ведення екологічного сільськогосподарського виробництва;

Z_n – затрати на надання послуг населенню;

Z_{tr} – затрати на організацію туристично-рекреаційної діяльності;

Z_6 – затрати на відновлення природно-ресурсного потенціалу території.

Висновок. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств та соціальна складова, яка є похідною від економічної, мають потенційні можливості росту. Важливу роль відіграє при цьому державна підтримка сільськогосподарського виробництва. Однак, не дивлячись на розуміння проблем екологічної безпеки, розробку ряду законодавчих актів, екологічна ситуація в сільському господарстві не покращується. Основними негативними чинниками такої ситуації виступають заходи з ліквідації наслідків діяльності, а не заходи, що запобігають негативному впливу. Перехід на нові екологобезпечні технології не набувають масового впровадження, природоохоронні та ресурсозберігаючі технології не відображаються на поточному покращанню економічного стану сільськогосподарського підприємства. Але більшість сільськогосподарських підприємств власне через збитковий економічний стан змушені порушувати рекомендовані технології господарювання. Екологічна проблема стає економічною. Тому економіко-екологічна ефективність найбільш достовірно відображає реальний результат діяльності сільськогосподарського підприємства.

Література

1. Андрійчук В.Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва / В.Г.Андрійчук // Економіка АПК. – 2005. - №5. – С.52-63.

2. Коваленко Ю.С. Факторний аналіз ефективності аграрних підприємств України / Ю.С.Коваленко, І.В.Охріменко, О.В.Демченко, О.Ю.Грищенко // Економіка АПК. – 2007. - №4. – С.60-67.

3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 рік [статистичний бюлетень]. К: Державний комітет статистики, 2011. – 88с.

4. Сільське господарство Львівщини у 2010 році: [статистичний збірник]. – Львів: ГУСуЛО, 2011. – 175 с.

Summary

Matveyeva M.P.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhyskyj*

**EFFECTIVENESS OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES:
ECONOMIC AND ECOLOGICAL COMPONENTS**

The trends in the efficiency of production in agricultural enterprises in Lviv region in post-reform period are analyzed. The economic efficiency and environmental components are examined. It is proposed to use the economic and environmental performance as a summary measure for analyzing the efficiency of agricultural enterprises.

Key words: *efficiency, economic and environmental performance, agricultural enterprise*

Рецензент – к.е.н., доцент Колос Б.О.